

Catedrala Mântuirii Neamului

- spațiu sacru și simbol național.

Elemente majore de arhitectură mistagogică a bisericii¹

I. Ce scop are acest Simpozion?

În primul rând, scopul acestui Simpozion tematic consultativ este unul practic: acela de a informa, pe de o parte, unde ne aflăm cu demersurile pentru construirea *Catedralei Mântuirii Neamului*, sau Noua Catedrală Patriarhală, iar, pe de altă parte, să primim sugestii, idei și propuneri nu numai de ordin arhitectural, ci și de ordin practic, de la cei ce au deja o experiență în domeniul construirii catedralelor. Am dorit să invităm pe cei ce au construit sau se află în curs de construire a unor biserici mari sau catedrale în diferite orașe ale României.

Această consultare este necesară și în vederea posibilității unei cooptări de specialiști, de arhitecți și ingineri cu experiență, în comitetul nostru consultativ pentru construirea noii catedrale, comitet consultativ care poate deveni și unul coordonator. Dorim să apreciem lucrarea celor prezenți aici, iar atunci când avem nevoie de sfat, de sprijin, să cooptăm în comitetul coordonator al lucrărilor persoane care au experiență în domeniu. Este vorba de o lucrare în comuniune, Biserica însăși fiind adunare de persoane umane în comuniunea cu Persoanele Divine ale Sfintei Treimi și cu Sfinții lui Dumnezeu. Deci, noi dorim să învățăm din experiența celor care au construit biserici tot ceea ce poate fi folositor și pentru noi astăzi.

În al doilea rând, acest simpozion consultativ are o *valoare simbolică*, fiind vorba de *Catedrala Mântuirii Neamului*, adică de catedrala izbăvirii poporului român din situații dificile. Numele de *Catedrala Mântuirii Neamului* a fost sugerat după ce românii au trecut prin experiența Războiului pentru independență (1877), iar apoi, după experiența Primului Război Mondial și după Unirea cea mare din 1918, acest nume fiind, de fapt, *o manifestare de recunoștință sau de mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru izbăvirea neamului românesc de asuprire și înstrăinare*. Mântuirea în expresia „*Catedrala Mântuirii Neamului*” nu se referă la mântuirea ontologică a omului în Hristos, pentru că această mântuire nu depinde de locul unde este amplasată o biserică ortodoxă. Mai precis, *când vorbim de „Catedrala Mântuirii Neamului” nu înseamnă că ea este singurul loc în care se mântuiesc românii, ci ea este simbol al recunoștinței pentru mântuirea sau izbăvirea românilor de mari și multe primejdii și necazuri*. Mântuirea, în limba greacă „*soteria*”, înseamnă izbăvire sau eliberare dintr-o situație dificilă, dar și vindecare de o boală. Când spunem că Iisus Hristos este Mântuitorul sau Eliberatorul omului de păcat și de moarte, înseamnă că El este și *vindecător de păcat și de moarte*. Iar în limba latină cuvântul „*salvator*” poate fi înțeles și ca vindecător, pentru că *salus, salutis* înseamnă, în același timp, *sănătate* și

¹Cuvântul de deschidere al Preafericitului Părinte DANIEL, Patriarhul României, rostit cu ocazia Simpozionului tematic consultativ „*Noua Catedrală Patriarhală, Catedrala Mântuirii Neamului: arhitectură, structură, utilitate culturală și culturală*”, 15 decembrie 2008. Text revizuit de autor.

mântuire. Deci când vorbim despre *Mântuirea Neamului*, ne referim la *izbăvirea poporului de dominație străină și dobândirea libertății de-a trăi în comuniune națională exprimată mai ales în unirea tuturor provinciilor românești într-un singur Stat național*. Aceasta era, în mod constant, gândirea Patriarhului Miron și a contemporanilor săi care doreau o Catedrală nouă.

Păstrăm și în prezent acest nume de *Catedrala Mântuirii Neamului*, pentru că el a devenit deja tradițional, însemnând, mai precis, o *Catedrală Națională*. În *Statutul Bisericii Ortodoxe Române* (art. 5, alin. 2) se spune că „*Biserica Ortodoxă Română este națională și majoritară potrivit vechimii apostolice, tradiției, numărului de credincioși și contribuției sale deosebite la viața și cultura poporului român*”.

În unele țări din lume, catedrala din orașul capitală a țării, chiar dacă acesta nu este cel mai mare oraș al țării, se numește *Catedrală Națională*. De pildă, „National Cathedral” din Washington, deși nu se află în cel mai mare oraș al Statelor Unite, totuși ea este numită *Catedrala Națională*, întrucât în această Catedrală au loc ceremonii cu valoare de simbol național. De exemplu, corpul neînsuflețit al președinților Statelor Unite este depus pentru un ultim omagiu în *Catedrala Națională* din Washington. În sensul acesta, și catedrala pe care dorim să o construim va fi o *Catedrală Națională*, adică reprezintă în plan spiritual-religios națiunea română în care ortodocșii sunt majoritari. Prin urmare, aceasta implică, în principiu, o participare liberă a tuturor românilor ortodocși la construirea ei, printr-o *viitoare colectă națională* de fonduri bănești, iar acum și aici o *participare a mai multor arhitecți din diferite zone ale țării la acest simpozion tematic de idei*. Oricum, era necesar să lămurim de la început atât numele *Catedralei*, cât și mesajul care este cuprins în numele acesteia. În rezumat, putem spune că *viitoarea Catedrală a Mântuirii Neamului va fi o catedrală – simbol al recunoștinței poporului român pentru eliberarea sau izbăvirea lui de mari încercări și simbol al dorinței lui de comuniune fraternă în Hristos*.

Spuneam domnului ministru Nicolae Noica faptul că în Piața Unirii din București, în anul 1999, s-a sfințit locul pentru noua Catedrală, pe când domnia sa era ministru la Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului (MLPAT). Întrucât locul este sfințit, dar nu se mai construiește pe el *Catedrala Mântuirii Neamului*, ar trebui, totuși, să se realizeze acolo ceva cu valoare de simbol. Ar fi bine ca, într-un viitor nu prea îndepărtat, să fie zidit acolo un *Altar – mausoleu*, adică un memorial nu doar al Unirii din anul 1859, ci un memorial al marilor Uniri ale românilor, adică Unirea Țării Românești, Ardealului și Moldovei de către Mihai Viteazul, în anul 1600, Unirea Principatelor Române în anul 1859, Unirea Basarabiei cu România la 27 martie 1918, Unirea Bucovinei cu România la 28 noiembrie 1918 și Unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918. Mai precis, la parterul mausoleului ar trebui înscrise *numele și chipurile făuritorilor acestor Uniri majore*, pentru a nu-i uita, iar la etajul memorialului ar putea fi construit un *Altar, pentru pomenirea liturgică a principalilor eroi ai acestor Uniri*. În acest fel, locul respectiv va fi evidențiat cu demnitate, deși nu mai construim pe el o catedrală întrucât ar fi un amplasament nesatisfăcător.

II. Semnificația teologică și spirituală (mistagogică) a spațiului liturgic creștin-ortodox

Din punct de vedere teologic, locașul de cult este învelișul arhitectural al unei comunități creștine ortodoxe adunată în stare de comuniune spirituală cu Hristos, Capul Bisericii. Această comuniune spirituală se exprimă prin rugăciune, ascultarea cuvântului Evangheliei și prin împărtășirea cu Sfintele Taine a celor care participă la viața Bisericii.

Începând din sec. al III-lea, cuvântul „biserică”, în limbile greacă și latină „ecclesia” (care însemna *adunarea* oamenilor convocată de Dumnezeu), este folosit și ca nume pentru locașul de cult propriu-zis. Deși existau mai multe denumiri ale locașului de cult, cea care s-a impus mai mult a fost cea de „ecclesia”, adică „biserică”. În limba română, cuvântul *Biserică*, scris cu **B** majuscul, se referă la *comunitate*, iar cuvântul *biserică*, scris cu **b** mic, semnifică *locașul de cult*. La început, locașul de cult se numea *Casa Bisericii*, în greacă „*oikos tes ecclesias*”, în latină „*Domus ecclesiae*”, iar mai târziu numele a fost prescurtat și a devenit simplu, „ecclesia”, adică *biserică*. Paralel cu această denumire de „ecclesia”, locașul de cult creștin s-a mai numit și „*basilica*”, adică *bazilică*, de la *basileus*, care în limba greacă înseamnă *împărat*. Înainte de creștinism, în Imperiul Roman, *basilica* era o clădire civilă de mari dimensiuni în care aveau loc adunări publice, judecăți sau procese în numele împăratului, piețe, târguri și chiar ședințe ale Senatului. Însă, după ce creștinismul a triumfat, mai multe bazilici, care erau folosite pentru activități civile, au fost transformate în locașuri de cult creștin, iar numele de *basilica* nu se mai referea la împăratul politic, ci la Hristos, Împăratul sau Domnul din ceruri. De aceea biserica locaș de cult mai era numită și „*casă domnească*”, „*kiriakon*”, în limba greacă, sau „*dominicum*”, în limba latină. Azi, numai în limbile română și reto-romană cuvântul *Biserică*, în sens de *comunitate creștină*, derivă din numele edificiului „*basilica*”. Cât privește organizarea spațiului sacru sau liturgic, *basilica* latină avea trei nave: una principală și două laterale; *basilica* bizantină păstrează și ea cele trei nave, dar mai are ceva cu totul distinct, și anume *cupola plasată peste nava principală*. Astfel, absida din nava principală (Altarul) și absidele laterale converg sub o cupolă mare înălțată peste nava principală, cupolă care reprezintă pe *Hristos Pantocrator* (Atotțiitorul), Creatorul universului, Capul Bisericii, Mântuitorul și Judecătorul lumii. Iar în exterior, cupola bizantină poartă în centrul ei o cruce indicând astfel prezența unui locaș de cult creștin.

Deci, *basilica* latină, întâlnită și în Bizanț, a fost completată mai târziu cu o cupolă situată peste nava principală (centrală), și a fost astfel modificată în *basilica* bizantină. *Absida navei centrale* (Altarul) formează împreună cu *absidele navelor laterale* planul *triconic* (*triconc*) sau *treflat*, care în partea lui superioară orientează atenția vizuală a creștinului spre *cupola mare de pe nava centrală*. De pildă, *basilica Sfânta Sofia* din Constantinopol, construită de împăratul Constantin cel Mare (sec. IV), era o *basilica* latină, însă împăratul Justinian (în sec. VI) construiește o *basilica* bizantină numită tot *Sfânta Sofia* care culminează cu o cupolă imensă ce se sprijină pe o clădire zidită în formă de cruce greacă înscrisă.

Așadar, reținem că *biserica locaș de cult exprimă, prin simbolismul ei arhitectural, Biserica vie în calitatea ei de comunitate creștină care mărturisește pe Hristos Domnul și se împărtășește din viața și iubirea Lui divino - umană eternă.* În acest sens, *Sfântul Altar*, spațiul în care se sfințesc Cinstitele Daruri, este punctul central al sfințeniei bisericii, întrucât reprezintă pe Însuși Hristos Cel răstignit, înmormântat și înviat din morți. De fapt, *un locaș de cult creștin ortodox este în ansamblul lui un cuvânt construit în simbol.* Chiar dacă nu se aude nimic în biserică, felul în care aceasta este construită poate deveni o predică și o reflecție teologică vizuală, un *cuvânt teologic construit* sau cuvântul vizualizat nu numai prin icoane, ci și prin *modul de organizare a spațiului sacru* ca spațiu permanent folosit pentru comuniunea oamenilor cu Dumnezeu Cel Unul Sfânt.

III. Evoluția organizării și semnificației mistagogice a spațiului sacru sau liturgic

Din acest punct de vedere, *avem trei etape distincte și complementare ale spațiului liturgic: 1) spațiul „nauticoform” (în formă de navă sau corabie); 2) spațiul cruciform (în formă de cruce); și 3) spațiul triadoform (marcat de simbolism trinitar).*

1. Biserica în formă de navă sau corabie este normativă potrivit *Constituțiilor Apostolice* scrise la sfârșitul sec. al III-lea, începutul sec. al IV-lea. În *Constituțiile Apostolice*, cartea a II-a, cap. 57, se prevede ca biserică, înainte de toate, „*să fie lungă și încăpătoare, apoi să fie îndreptată cu altarul spre răsărit, de amândouă părțile în față să aibă pastoforii, adică proscomidiarul și diaconiconul; în fine, să fie asemenea unei corăbii*”. Acesta este un act normativ privind modul în care trebuie construită biserică. Forma prescrisă aici nu este însă întâmplătoare și nici arbitrară. De fapt, nimeni nu trebuie să construiască o biserică în mod arbitrar, deoarece *biserica este un edificiu - simbol al credinței și al adunării unei comunități creștine mărturisitoare și rugătoare.* Prin urmare, pentru a evidenția nuanțe noi în arhitectura unei biserici, trebuie studiate temeinic datele teologice din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție referitoare la taina Bisericii, pentru a accentua unele aspecte spirituale care au fost mai puțin evidențiate în epocile precedente. Există, deci, o anumită libertate în interpretarea spațiului sacru dacă arhitectul este și teolog sau este sfătuit de un teolog competent, pentru ca *atunci când se dorește să fie adus un element nou ca formă arhitecturală să nu se schimbe conținutul credinței ortodoxe privind taina Bisericii.*

Forma de corabie a bisericii ca locaș de cult a fost inspirată din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament și din Sfânta Evanghelie. Mai întâi, *biserica a fost prefigurată simbolic de corabia lui Noe sau corabia salvării de potop* a unor oameni și a unor viețuitoare, potrivit unui plan al lui Dumnezeu. În acest sens, *biserica zidită în formă de corabie sugerează duhovnicește că ea este un spațiu de salvare sau de mântuire a oamenilor de păcat și de moarte.* Prin urmare, corabia lui Noe era o prefigurare a bisericii, care ajută pe creștini să lupte cu furtunile și marea învolburată a istoriei și să treacă de la viața pământească efemeră la viața cerească eternă.

A doua prefigurare a bisericii în formă de corabie (sau spațiu dreptunghiular) era *cortul lui Moise sau Cortul Mărturiei*, care însă era mobil sau deplasabil pe uscat. În spațiul din cort numit *Sfânta Sfintelor* se afla *Chivotul Legii* care conținea: *Tablele*

Legii, Toiagul lui Aaron și cupa cu Mana din pustie, iar în spațiul numit Sfânta se rugau preoții, în timp ce poporul se ruga în exteriorul templului, în tabăra situată în fața și împrejurul Cortului Mărturie.

A treia prefigurare a bisericii în formă de corabie (sau spațiu dreptunghiular) era templul lui Solomon din Ierusalim, care imita Cortul lui Moise, dar era mai mare și era zidit din piatră. Acesta era compus tot din trei spații distincte: Sfânta Sfintelor – spațiul interior rezervat pentru rugăciunea Marelui Preot care intra aici o dată pe an, Sfânta (sau curtea înaltă) – spațiul interior rezervat pentru rugăciunea preoților, și Curtea mare, exterioară, în care intrau evreii și alte etnii (neamurile), iar în mijlocul ei se afla o curte mai mică în care intrau numai evreii. Aceste spații ale templului erau organizate în terase. În Sfânta Sfintelor se afla Chivotul Legii, având patru colțuri și fiind străjuit de doi heruvimi din aur. Acesta conținea Tablele Legii, Toiagul lui Aaron și cupa cu Mana din pustie. În Sfânta se aflau: Sfeșnicul cu șapte brațe (menora), Altarul pâinilor (12) și Altarul tămâierii. În curtea exterioară mică a templului, se aflau Altarul jertfelor (de animale) și Marea de aramă, adică bazinul pentru spălarea rituală a preoților, așezat pe doisprezece tauri, grupați câte trei, cu capetele îndreptate către cele patru puncte cardinale. De reținut este faptul că rugăciunea lui Solomon rostită la sfințirea Templului din Ierusalim a fost integrată în slujba de sfințire a unei biserici creștine ortodoxe, iar Chivotul Legii din Sfânta Sfintelor a fost interpretat ca fiind o prefigurare a Mesei Sfântului Altar din biserica ortodoxă, și anume: Tablele Legii prefigurau Evanghelia lui Hristos, Toiagul lui Aaron care a înverzit peste noapte prefigura Sfânta Cruce care a odrăslit viața veșnică, iar Mana din pustie coborâtă din cer prefigura Sfânta Euharistie ca pâine cerească, întrucât Hristos este Pâinea coborâtă din cer (cf. Ioan 6, 51).

Toate aceste prefigurări vechi-testamentare ale bisericii în formă de corabie sau navă dreptunghiulară sunt confirmate ca fiind prefigurări ale bisericii lui Hristos de însăși mărturia Sfintelor Evanghelii privind **legătura dintre Hristos și corabie**.

Sfintele Evanghelii ne învață că Domnul nostru Iisus Hristos a predicat adesea oamenilor stând în corabie, aproape de malul mării. Prin urmare, imaginea corabiei, ca simbol profetic al bisericii, prezent în Vechiul Testament, devine acum un memorial al prezenței active a lui Iisus Hristos în corabie când predică sau când săvârșește minuni pe mare. Întrucât adesea „amvonul” lui Iisus era corabia, cele mai profunde „lecții de eclesiologie” despre taina Bisericii le-a oferit Hristos Domnul ucenicilor Săi pe când se afla cu ei în corabie sau venea, mergând pe apă ca pe uscat, spre corabia în care se aflau ucenicii Lui.

Iată trei exemple: pescuirea minunată pe mare, potolirea furtunii pe mare și umblarea lui Iisus pe mare ca pe uscat.

Pescuirea minunată pe mare are loc în corabia care a înaintat spre largul mării, iar apoi, după ce ucenicii au pescuit mult pește, Domnul Iisus Hristos îi spune lui Petru: „De acum înainte vei fi pescar de oameni” (cf. Luca 5, 10), adică, vei pescui nu cu mreaja, ci prin propovăduirea Evangheliei, prin modul de a chema și de a păstori pe oameni. Deci, corabia din pescuirea minunată pe mare este o certă prefigurare a tainei Bisericii ca adunare a celor ce cred în Hristos și ca simbol al spațiului liturgic al bisericii, zidită în formă de corabie. În acest sens, în primele veacuri creștine numele grec al peștelui (Ichthys) era un simbol al lui Hristos.

Altă dată, *Iisus potolește furtuna pe mare*. Marea era învolburată, iar *Iisus Se odihnea în corabie*. Însă ucenicii Îl trezesc din somn pe Iisus, pentru că erau înspăimântați de puterea furtunii și mărima valurilor cărora nu le mai puteau face față singuri. Dar, după ce ucenicii L-au trezit pe Iisus, El a certat vântul și marea, iar acestea s-au liniștit. Atunci ucenicii s-au întrebat între ei, zicând: „*Cine este, oare, Acesta, că și vântul și marea I se supun?*” (cf. *Marcu 4, 41*). În tâlcuirea Sfinților Părinți, *marea învolburată reprezintă lumea, adică istoria plină de încercări, persecuții, schimbări neprevăzute sau transformări rapide de situație*, iar corabia prefigura *Biserica lui Hristos ca mijloc de salvare sau de mântuire*. În general, se iscă tulburare mare în istorie când oamenii uită de Dumnezeu. Însă dacă, prin credința unită cu rugăciunea săvârșită în biserică, oamenii Îl trezesc pe Hristos Cel tainic prezent lângă ei, El salvează oamenii de la moartea spirituală și fizică.

O altă minune, tot în legătură cu corabia, a fost *umblarea Domnului Iisus Hristos pe mare ca pe uscat*. După ce S-a rugat noaptea în munte, El a mers peste valuri spre ucenicii Săi care se aflau în corabie și se luptau cu valurile învolburate ale mării ridicate de furtună. Atunci, Sfântul Apostol Petru, dorind să întâmpine pe Iisus, coboară din corabie și începe să meargă pe apă, dar, îndată ce se sperie de vântul puternic și se îndoiește, începe să se afunde. Iar Domnul Iisus îl muștră zicând: „*Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?*” (cf. *Matei 14, 31*). Apoi, după ce Iisus a urcat în corabie, furtuna s-a potolit, iar ucenicii Lui mărturisesc că *El este Fiul lui Dumnezeu*.

Aceste lucrări minunate ale lui Iisus săvârșite pe mare pentru ucenicii care erau în corabie ne arată taina Bisericii Lui exprimată simbolic prin *prezența Sa în corabie împreună cu ucenicii Săi ori venind spre corabie, pentru a salva pe ucenicii din corabia cuprinsă de valuri mari*. Având în vedere aceste motive, *Constituțiile Apostolice* recomandă ca biserica - locaș de cult să fie construită *în formă de corabie ca simbol și memorial al lucrării mântuitoare sau salvatoare a lui Dumnezeu pentru oameni în Vechiul Testament și în Noul Testament*. Rezumând cele menționate mai înainte, constatăm că, din punct de vedere arhitectural, *cea mai populară imagine simbolică a spațiului liturgic este biserica zidită în formă de corabie, în general având catarg în chip de cruce*.

2. A doua etapă în arhitectura mistagogică a locașului de cult creștin o reprezintă spațiu liturgic cruciform.

Este vorba aici de *biserica în formă de cruce latină*, cu trei brațe egale și al patrulea prelungit, și de *biserica în formă de cruce greacă*, cu patru brațe egale.

Această imagine *cruciformă* a bisericii s-a impus mai ales de când gândirea teologică privind semnificația locașului de cult creștin a luat în considerare nu numai Evangheliile, ci și alte scrieri ale Noului Testament, în special Epistolele pauline, care ne învață că *Hristos, Capul Bisericii, este și Pantocratorul, Cel ce menține în existență toată creația, iar Biserica este Trupul Său mistic* (cf. *1 Corinteni 12, 12-13 și 27; Efeseni 1, 22-23; 4, 15; 5, 23; Coloseni 1, 18*). Prin urmare, în simbolismul său arhitectural, *biserica - locaș de cult trebuie să cuprindă mai explicit în forma ei de corabie și taina prezenței lui Hristos Cel răstignit, înviat și înălțat întru slavă cerească*, deoarece Hristos este permanent prezent în *corabia - biserică*, o conduce spiritual din Sfântul Altar, în care se află Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce și Sfânta Euharistie. Totodată,

trebuia subliniat faptul că *Hristos Cel tainic prezent în Sfântul Altar în chip smerit este în același timp prezent în ceruri într-o slavă, iar Liturghia Bisericii rugătoare de pe pământ se unește cu Liturghia îngerilor și a sfinților din ceruri.*

Prin legătura arhitecturală care se stabilește între *absida principală a Sfântului Altar și cupola sau turla mare a bisericii de pe naos se exprimă simbolic credința în prezența harică vie a lui Hristos, Cel răstignit, înviat și înălțat la cer, în Biserica Sa, întrucât El S-a făcut Om și a viețuit pe pământ într-o smerenie, ca pe noi, oamenii, să ne înalțe într-o slavă la ceruri. Acest adevăr al credinței creștine este evidențiat arhitectural-simbolic prin cupola bizantină centrală și în mod deosebit prin turla moldavă în formă de lumânare, care conține în cupola ei interioară icoana lui Hristos Pantocrator și semnifică prin dinamica ei atât coborârea lui Hristos pe pământ, prin Întrupare smerită, cât și înălțarea umanității Sale în slavă prin Învierea și Înălțarea Sa la ceruri.*

3. A treia etapă a arhitecturii mistagogice a locașului de cult este spațiul liturgic triadiform sau „casă a Sfintei Treimi”.

Iisus Hristos, Capul și Mirele Bisericii, nu este niciodată singur în cer și pe pământ, ci *El este întotdeauna împreună cu Tatăl și cu Duhul, iar cei care se împărtășesc cu Trupul și Sângele lui Hristos sunt cei botezați în numele Preasfintei Treimi.* De aceea, cultul ortodox este permanent ritmat de cântarea de preamărire a Preasfintei Treimi: *Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh și acum și pururea și în vecii vecilor.* Iar dacă Îl laudăm pe Dumnezeu Cel în Treime preamărit, *acum*, aici pe pământ, Îl vom lauda, *pururea și în vecii vecilor, și în ceruri.* În acest sens, *Biserica lui Hristos este pe pământ pregustare și anticameră a comuniunii credincioșilor dreptmăritori cu Preasfânta Treime din Împărăția cerurilor (Sfântul Nicolae Cabasila).* Acest adevăr fundamental este foarte puternic subliniat mai ales în *slujba ortodoxă de sfințire (târnosire) a bisericii noi, când se cântă troparul: „Această casă, Tatăl a zidit-o; această casă, Fiul a-ntărit-o; această casă, Duhul Sfânt a înnoit-o, a luminat-o, a sfințit-o și a sfințit și sufletele noastre”.* Deci, *biserica nouă se sfințește, pentru ca noi, oamenii, să ne sfințim în ea prin harul Preasfintei Treimi.* Prin urmare, *biserica în formă de corabie a mântuirii, spațiu cruciform al iubirii jertfelnice a lui Hristos Cel răstignit, înviat și înălțat la cer, este și casa Preasfintei Treimi.* În acest înțeles, tot ce este în locașul de cult compus din trei elemente asemănătoare sau din trei părți distincte alăturate poate fi o referință simbolică la harul și iubirea Preasfintei Treimi, ca de pildă: planul triconc sau triconic al bisericii, trei nave, trei abside, trei turluri, trei uși, trei arcuri alăturate etc., sau trei spații distincte alăturate: altarul, naosul și pridvorul. Prin toate se poate exprima simbolic adevărul că *Hristos este Unul din Sfânta Treime, iar creștinii, botezați în numele Sfintei Treimi, pregustă în slujbele din biserică, încă din lumea aceasta, pacea și bucuria eternă a iubirii Preasfintei Treimi; acum în arună, iar după Înviere, în plinătate.*

Ca o concluzie, menționăm faptul că Părintele Dumitru Stăniloae, în cartea *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, citează pe Sfântul Simeon al Tesalonicului († 1429) care a sintetizat *principalele semnificații simbolice - mistagogice ale spațiului liturgic ortodox*, cuprinse în: *Mistagogia Sfântului Maxim Mărturisitorul, scrierile Sfântului Dionisie Areopagitul, ale Sfântului Gherman, Patriarhul Constantinopolului, și ale altora.* Iată ce spune Sfântul Simeon:

„Biserica fiind îndoită prin cele de nepătruns (Altarul, care nu este accesibil tuturor) și prin cele dinafară, **închipuiește pe Însuși Hristos** Care este îndoit înțeles, Dumnezeu și om, două firi, după o parte văzut, umanitatea Lui și după o parte nevăzut, Dumnezeirea Lui. De asemenea, **închipuiește pe om** care este trup și suflet, **închipuiește și Taina Sfintei Treimi**, Care este neapropiată cu Ființa și cunoscută în pronia și în energiile Ei necreate. Mai **închipuiește și lumea aceasta**, cerul, prin Sfântul Altar, iar cele de pe pământ, prin naos. După alt înțeles, **toată Biserica se arată întreită**: pridvorul, naosul și altarul, ceea ce **închipuiește Treimea și cetele cele de sus, cetele îngerești**, cu ordinea lor întreită, de trei triade de îngeri, și **grupurile credincioșilor care au o întreită împărțire**: a celor hirotoniți, a celor în drum spre desăvârșire și a celor în stare de pocăință, catehumenii care se pregătesc să se boteze. La fel, **cele de pe pământ, din cer și mai presus de ceruri**, căci pridvorul închipuiește cele de pe pământ, naosul cele din ceruri, iar Altarul cele mai presus de ceruri”.

Părintele Dumitru Stăniloae, comentând textul citat anterior, zice:

„Aceste înțelesuri ale locașurilor Bisericii pot fi considerate nu ca alternative, ci cuprinzându-se toate, unele în celelalte, complementare. Sfânta Treime nu este despărțită de lumea îngerească, de cea pământească și de om, ci Ea se află în toate și toate în Ea. Credincioșii sunt uniți între ei, cu creațiunea cosmică, cu cea îngerească și cu Treimea. Numai păcătosul este despărțit cu voia de toate. Credinciosul este unit cu toate” (Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă, p. 74).

IV. Întrucât tradiția bisericească este, în același timp, permanentă și dinamică, ea asimilează noutatea care o explicitează și o adâncește.

Din cele prezentate până acum, înțelegem că arhitecții pot evidenția în multe feluri bogăția de sensuri duhovnicești a unui spațiu liturgic ortodox, păstrând în același timp dreapta credință a Bisericii Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți. Deci, *în arhitectura locașului de cult creștin ortodox trebuie să unim libertatea cu responsabilitatea, libertatea de-a aprofunda Tradiția cu responsabilitatea de-a nu devia de la ea.*

O nuanță arhitecturală nouă a viitoarei Catedrale Patriarhale ar putea fi **pridvorul în formă de potir**. La Roma, în Piața Sfântul Petru, colonadele impunătoare sunt situate în formă de brațe întinse care întâmpină și invită lumea să intre în biserică, întrucât vocația Bisericii este aceea de-a aduce pe oameni la Hristos, știind că Dumnezeu voiește ca *toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină* (cf. 1 Timotei 2, 4). La Noua Catedrală patriarhală, care ar putea fi considerată o bazilică a Sfântului Apostol Andrei, fratele Sfântului Apostol Petru, în exteriorul bisericii ar trebui accentuată arhitectural-simbolic *finalitatea venirii omului la biserică, și anume unirea lui cu Hristos-Dumnezeu, prin împărtășirea din Sfântul Potir, în fața Sfântului Altar*. Prin urmare, piața Catedralei Mântuirii Neamului ar putea fi organizată astfel încât să sugereze *imaginea unui potir imens*, iar platoul din jurul bisericii să ia forma potirului pe orizontală în care s-ar putea include temelia cruciformă a bisericii zidite. Biserica înconjurată de un platou în formă de potir poate arăta celor din jurul locașului de cult că scopul principal al bisericii ca spațiu sacru este *refacerea și intensificarea comuniunii oamenilor cu Dumnezeu și întreolaltă*. Iar în **pridvorul Catedralei Mântuirii Neamului** pot fi rezervate spații

murale pentru a evidenția simbolic *comuniunea românească dintre provinciile istorice ale României, fie prin chipuri ale unor Sfinți români din aceste provincii, fie prin reprezentarea celor mai semnificative biserici sau mănăstiri ale românilor creștini ortodocși din aceste provincii sau ținuturi*. Desigur, vor fi pictate și chipuri de biserici parohiale sau mănăstirești *din diaspora română, care s-au remarcat prin statornicie în comuniunea fraternă românească și prin dinamism misionar*.

Deși, Potirul propriu-zis al Sfintei Euharistii se află înăuntrul bisericii, adică în Sfântul Altar, totuși spațiul exterior care sugerează forma potirului poate evidenția simbolic în mod accentuat *importanța comuniunii oamenilor cu Dumnezeu și întrelaltă în Biserică și în societate*.

Pridvorul *Catedralei Mântuirii Neamului* s-ar putea inspira și din arhitectura casei românești, în cadrul căreia pridvorul sau cerdacul face *legătura între casă și natură, între familie și comunitate sau societate*. Cerdacul reprezintă o trecere de la natura înconjurătoare la intimitatea casei. Dacă întrebi pe cineva care stă pe cerdac unde stă propriu-zis, în casă sau afară?, el ar putea răspunde că se află sub acoperișul casei, dar și afară, în contact direct cu natura sau cu vecinii. *Cerdacul exprimă deci un spațiu care inspiră o stare spirituală de deschidere, de comuniune, de armonie a omului cu natura și cu societatea*. Prin analogie, exonartex-ul Catedralei, extins în formă de pridvor-potir, folosit uneori ca altar de vară, *ar simboliza atât comuniunea liturgică ortodoxă, cât și lumina culturii românești, felul românilor creștini de a fi primitori sau ospitalieri, cultivând o spiritualitate a dialogului și a dărnicii, ca fiind expresia cea mai sănătoasă și demnă a vieții umane*.

În felul acesta, simbolismul spațiului sacru sau liturgic al Catedralei va avea vocația de-a întări comuniunea oamenilor cu Dumnezeu și întrelaltă ca izvor de lumină și bucurie a vieții binecuvântate.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Publicat în *Glasul Bisericii*, Revista oficială a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, anul LXVII (2008), nr. 10-12 (octombrie-decembrie), pp. 175-185.